سیاسەت و نموونەکانی ئاسایشی نەتەوەیی

کەلتووری ستراتیژیی عێراق و ئاسایشی هەرێمی کوردستان

پێشەکی:

پرسی سەربەخۆیی کوردستان یاخود مانەوە لە چوارچێوەی عێراق، بێجگە لەوەی کە پرسێکی پەیوەندیدارە بە مافی دیاریکردنی چارەنووسی گەلی کوردستان، لە هەمان کاتیشدا پرسێکی ستراتیژییە لە چوارچێوەی ئاسایشیدا. لە ڕوانگەیەکی ترەوە ئەزموونی ڕابردووی کورد لەگەڵ عێراق و ئاڵوگۆڕ و گۆڕانکاریی سیاسی، سەربازی، کۆمەڵایەتی و جیۆسیاسی و... دەریان خستووە کە کورد ناتوانێت درێژە بە مانەوە و بوونی خۆی لەم چوارچێوەیەدا بدات و، بۆ ئەوەی بەشێك بێت لە ئاشتی و ئاسایشی ناوخۆیی و ناوچەیی، پێویستە چوارچێوەیەکی ناسنامەیی و سیاسی و یاسایی سەربەخۆی خۆی هەبێت. ئەم ئەزموونە تاڵانەی کورد تەنانەت پاش ئەزموونی ساڵی ٢٠٠٣ و گەڕانەوەی کورد بۆ بنیاتنانەوەی عێراقێکی نوێی دیموکراسی-فیدراڵی و فرەیی کە مافی هەموو پێکهاتەکانی تێدا پارێزراو بێت. لە ڕاستیدا بۆبوونی کەلتوورێکی ستراتیژی دەگەڕێتەوە کە هەردەوڵەتێك کەلتووری ستراتیژیی تایبەتی خۆی هەیە و ئەمە دەستنیشانی ڕەفتارە دەرەکی و ناوخۆییەکانی دەسەڵاتداران دەکات. ئەم کەلتوورەیش کاریگەریی ڕاستەوخۆی لەسەر بڕیارە ستراتیژی و سەربازی و ئاسایشییەکان هەیە. بۆیە پرسیار ئەویە کە چی وا دەکات کە لە سەرەتای دامەزراندنی عێراق تاوەکوو پێش ٢٠٠٣، ئەوولاتە بۆکورد هەڕەشەی ئاسایشی بێت و، کەچی پاش ٢٠٠٣ وڕووخانی ڕژێم ودامەزراندنی ڕژێمێکی نوێی سیاسی وهاتنەسەرکاری نوخبەی نوێی جیاواز(لە ڕووی سیاسی و مەزهەبییەوە)، دیسان کورد ڕووبەڕووی هەڕەشە ببێتەوە و پێکەوە ژیان و ئاشتی و ئاسایشی کورد بکەوێتە مەترسییەوە؟

ستراتیژیی ئاسایشی نەتەوەیی

بەشێوەیەکی گشتی داڕشتنی ستراتیژیی ئاسایشی نەتەوەیی بە سێ قۆناغدا تێپەڕدەبێت:

١. **قۆناغی یەکەم بریتییە لە پێناسەکردن و دەستنیشانکردن و، هەروەها بەرجەستەکردنی سنوورەکانی "ناسنامەی نەتەوەیی" و "بەرژەوەندیی نەتەوەیی" و "بەها نەتەوەییەکان".**
٢. **قۆناغی دووەم بریتییە لە دەستنیشانکردنی ئەوهەڕەشە ومەترسییانەی سەرئەم سێ ڕەگەزەی داڕشتنی ستراتیژیی ئاسایشی نەتەوەیی.**
٣. **قۆناغی سێیەم بریتییە لە دیاریکردن وتەرخانکردنی ئەوڕێوشوێن وسەرچاوە و ئامرازو یاسا و بەگشتی میکانیزمانەی کە بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی هەڕەشە و مەترسییەکانی سەر بوار و ڕەگەزەکانی ئاسایشی نەتەوەیی وپووچەڵکردنەوەیان دادەندرێت.**

سیاسەت و نموونەکانی ئاسایشی نەتەوەیی

بە شێوەیەکی گشتی "بەرژەوەندیی نەتەوەیی"، بریتییە لە پاراستنی ئەزموونی مێژوویی و پێگەی جوگرافیایی و سەرچاوەی مرۆیی و توانا مادییەکان و پەیوەندییەکانی هێز و دەسەڵاتدارێتی، کە لە چوارچێوەی کەلتووری گشتی و سیاسیدا پێناسە دەکرێت. لە ڕوانگەیەی دیکەوە بەرژەوەندیی نەتەوەیی، کۆمەڵە ئامانجێکە کە هەر سیستەمێکی سیاسی هەوڵی بەدەستهێنان و دەستەبەرکردن و پاراستنی دەدات کە لە چوارچێوەی چەمکی"چاکەی گشتی"دا بەرجەستە دەبێت.

هەروەها "ناسنامە"، ئەو بنیات و پێکهاتە و چوارچێوە ماناییەیە کە لە ڕێگەیەوە تاکەکان خۆیان پێدەناسێنن و لەگەڵ یەکتری پەیوەندی دەکەن و، لەتاکەکانی تر جیایان دەکاتەوە. لە لایەکی تریشەوە "بەهاکان"ی هەرکۆمەڵگەیەك، ئەوبنەما وبنچینە وپرەنسیپانەن کە تاکەکان بەپێی ئەوپێوەرانە ڕەفتار دەکەن وتەنانەت دادوەری و هەڵسەنگاندن بۆڕەفتارەکانیش دەکەن.

کۆی ئەمانەیش لەڕێگەی ڕەگەزی نەتەوەوە، دەبنە بەرژەوەندی و بەها و ناسنامەی هەرنەتەوەیەك کە لە چوارچێوەی ئاسایشی نەتەوەییدا بەپێی ستراتیژییەکی تایبەت پارێزگاریان لێ دەکرێت و دەپارێزرێن و، یاخود لانی کەم بەفەرمی دەناسرێن و ڕێزیان لێ دەگیرێت. بەگشتی لە ئەنجامی پرۆسەی کارلێکێکی کۆمەڵایەتییەوە لەنێوان دەسەڵاتی سیاسی و کۆمەڵگەی مەدەنیدا (بە واتا فرەڕەهەندەکەی)، ئەوە دەستنیشان دەکرێت کە ناسنامە و بەها نەتەوەییەکان و، هەروەها بەرژەوەندیی نەتەوەیی چییە و کامانەن.

کەلتووری ستراتیژی

هەرچەندە پێناسەی جۆراوجۆر و جیاواز بۆ ئەم چەمکە کراوە، بەڵام دوو زانا بە ناوەکانی "ئەلمۆند" و "ڤێربا" بۆ یەکەمین جار لە دەیەی ٦٠ی سەدەی ڕابردوودا پەرەیان بەم چەمکە دا و لە چوارچێوەی کەلتووری سیاسیدا خستیانە ڕوو، کە بریتییە لە کۆمەڵە بیروباوەڕ و بەهاکانی کۆمەڵگەیەك کە پەیوەندیی بە سیستەمی سیاسییەوە هەیە. لە پاش ساڵی ١٩٧٧ چەندین زانا گرنگییان بەوپرس و بوارە داوە و کاریان کردووە، وەکوو: Jack Snyder و Colin Garay و David Jones. بۆ نموونە "شنایدەر"، "کەلتووری سیاسی" و "کەلتووری ستراتیژی"ی هێنایە ناو باسەکانی زانستی تایبەت بە ئاسایشی نەتەوەییەوە. هەروەها ناوبراو بە کەڵکوەرگرتن لەم چەمکە، خوێندنەوەی بۆ ستراتیژیی سەربازیی یەکێتیی سۆڤیەت کرد و، گەیشتە ئەو ئەنجامەی کە بەدواداچوونی سۆڤیەت بۆ بەدەستهێنانی چەکی پێشکەوتوو و نمایشی بەهێزبوونی سەربازیی هێرشبەرانە و هەوڵدان بۆ بەکارهێنانی هێز بۆ چارەسەرکردنی کێشە و گرفتەکانی خۆی، ڕیشەی لە هەستکردن بە نائاسایشی مێژوویی ڕووسیا لە بواری دەرەکی و کۆنترۆڵی نادیموکراسیانەی ئەوولاتەوە لە ئاستی ناوخۆییدا هەیە.

لە لایەکی تریشەوە زاناکانی ئەو بوارە لە پرسی پێشبینیکردنی ڕەفتاری سۆڤیەت، گەیشتنە ئەو ئەنجامەی کە سیاسەتمەدار و بیرمەندانی ئەمریکی لە پێشبینیکردنیدا تووشی هەڵە بوون؛ بەو پێیەی

سیاسەت و نموونەکانی ئاسایشی نەتەوەیی

کە پێیان وا بوو نوخبە سیاسی و سەربازییەکانی ئەمریکا لە پرسی هاوشێوەدا هەمان کاردانەوەیان لە هەمبەر کێشەکان دەبێت. ئەوەیش بووە هۆی ئەوەی کە شەپۆلێك لە توێژینەوە و لێکۆڵینەوەی زانستی بۆ گرنگیی کاریگەریی کەلتووری ستراتیژی لەسەر خوێندنەوەی ڕەفتاری سەربازی و ئاسایشی و بەرگریی دەوڵەتان بێتە ئاراوە. بەم واتایە کە هەست و سۆز و فاکتەرە زەینییەکانیش لە پاڵ بەرژەوەندی و لێکدانەوەی عەقڵانی لە بڕیارەکانی وڵاتاندا بەپێی کەلتووری ستراتیژییان، ڕۆڵی سەرەکییان هەیە.

بۆ نموونە ئیمرۆکە باس لەوە دەکرێت کە فاکتەرەکانی کاریگەر لەسەر کەلتووری ستراتیژیی ئەمریکا وەکوو: پێگە و هەڵکەوتەی تایبەتی جوگرافیی ئەمریکا، تێڕوانینی ئایینیی تایبەتی کریستیانی (پیۆریتەنەکان Puritans)، بەها، نۆرم و کەلتووری لیبراڵ دیموکراسی و سەرمایەداری، بڕوابوون بە هەبوونی ئەرکێکی پیرۆز لەسەر نەتەوەی ئەمریکا بۆ ڕزگارکردنی جیهان، بڕوابوون بەوەی کە خواوەند ئەمریکای پیرۆزکردووە و شۆڕشی ئەمریکای سەرخستووە بۆ ڕزگاریی جیهان و بڵاوکردنەوەی کەلتووری ئەمریکی، ئەزموونی ئەو وڵاتە لە سەرەتای دروستبوونییەوە، پێشکەوتنی سیاسی، تەکنەلۆژی، سەربازی، ئابووری و... ، وا دەکات کە ئەمریکا شێواز و مۆدێلی تایبەتی سەربازی و ئاسایشی لە ناوخۆ و لە دەرەوە بگرێتە بەر.

بە شێوەیەکی گشتی کەلتووری ستراتیژی، پەیوەندیی بە چۆنێتیی کاریگەریی فاکتەرە کەلتوورییەکان لەسەر بەکارهێنانی هێز و هەڵبژاردنی مۆدێل و ستراتیژییەکی تایبەتی ئاسایشی و سەربازی لە لایەن دەوڵەتانەوە هەیە. ڕیشەکانی ئەمەیش بۆ ئەفسانە و ئوستوورە مێژووییەکان و ئەزموونەکانی ڕابردوو و گوتارە سیاسییەکانی وڵاتان و، هەروەها بەستێن و هەڵکەوتەی جوگرافی، مێژووی سەربازی، پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان، تەکنەلۆژیی سەربازی، چۆنێتیی پەیوەندییە مەدەنی و سەربازییەکان دەگەڕێتەوە، کە لە چوارچێوەی دەستوور و یاساکان و نۆرم و بەهاکانی زاڵ بەسەر کۆمەڵگە و دەستەبژێرەکان و، هەروەها کەلتووری گشتی و کەلتووری سیاسیی کۆمەڵگەدا بەرجەستە دەبێت.

خوێندنەوەی کەلتووری ستراتیژیی دەوڵەتان

بۆ ئەوەی خوێندنەوەیەکی وردتر بۆ بڕیاری سەربازی و ئاسایشیی دەوڵەتان بکەین، پێویستە گرنگی بە فاکتەرەکانی کەلتووری ستراتیژیی دەوڵەتان لە سێ ئاست بدەین:

١. ئاستی باڵای ژینگەیی: وەکوو پێکهاتەی سیستەمی نێودەوڵەتیی زاڵ، هەڵکەوتەی جوگرافیی دەوڵەتان، تایبەتمەندیی نەتەوەیی و مێژوویی و هتد.
٢. ئاستی کۆمەڵایەتی: وەکوو فاکتەرەکانی پێکهاتەی کۆمەڵایەتی، یاسایی، ئابووری، ئایدیۆلۆژیی سیاسی، کەلتووری و کۆمەڵگەیی و هتد.
٣. ئاستی بچووك: فاکتەرە دامەزراوەییە ئاسایشی و سەربازییەکان و تایبەتمەندییەکانی چۆنێتیی پەیوەندیی مەدەنی-سەربازی، سیاسی و هتد.

سیاسەت و نموونەکانی ئاسایشی نەتەوەیی

هەرچەندە ڕەگەزەکانی ئەم کەلتوورە جێگیر نین و بە درێژایی مێژوو ئەگەری گۆڕانکارییان هەیە. بۆ نموونە دەوڵەتانی یەکێتیی ئەورووپا پێش جەنگی جیهانیی یەکەم و دووەم، ئەم ڕەگەزە کەلتوورییە ستراتیژییانەیان، بووە هۆکاری بێمتمانەیی لە هەمبەریەکتری و سەرهەڵدانی جەنگ. بەڵام پاش جەنگ، ئەزموون و ئایدیای نوێ دروست بوو و، کەلتووری ستراتیژیی نوێی ئەو وڵاتانە، وای کرد کە سەرەنجام دوژمنانی دوێنێ، ببنە دۆست و هاوپەیمان و لە چوارچێوەی یەکێتییەکدا کۆ ببنەوە.

بەپێی ڕوانگەی کەلتووری ستراتیژی، دەستەبژێرە سیاسی و سەربازییەکانی دەوڵەتانی جیاواز کە کەلتووریان جیاوازە، لە دۆخی هاوشێوەدا کاردانەوەی جیاوازیان هەیە و بڕیاری جیاواز دەدەن. بەم پێیە کەلتووری ستراتیژی، دەبێتە هۆکاری ئەوەی کە تێگەیشتنی جیاواز بۆ ڕووداوەکان بێتە ئاراوە.

کەلتووری ستراتیژیی عێراق

گرنگترینی ئەو فاکتەر و هۆکارانەی کە بە شێوەیەکی مێژوویی و بەردەوام بە ڕێژە و ئاستی جیاواز، بوونەتە هۆکاری دروستبوونی "کەلتووری ستراتیژی"ی دەوڵەتی عێراق و کاریگەرییان لەسەر ڕەفتاری دەسەڵاتدرانی ئەم دەوڵەتە دەبێت. بۆیە سەرەڕای لەسەرکاربوونی هەر دەسەڵاتدار و جۆری سیستەمی سیاسی لە عێراق، دەتوانین ئەم کەلتوورە ستراتیژییە بەم شێوەیە پۆلین بکەین:

١. دەستکردبوون یاخود دروستکراوبوونی عێراق لە لایەن هێزی دەرەکییەوە (بریتانیا و فەڕەنسا) و، بەم پێیەیش عێراق لە خاك، ناسنامە و پێکهاتەی جیاواز و پێکناکۆکی نەتەوەیی، زمانی، نەژادی، مەزهەبی، ئایینی، کەلتووری و... دروست بووە. ئەمەیش کاریگەریی قووڵی هەیە لەسەر دروستبوون و درێژبوونەوەی کێشەکان و هەوڵی چارەسەری نادیموکراتیك و توندوتیژانەی، لە سەرەتاوە تاوەکوو ئێستا.
٢. فەلسەفە و مەبەست و ئامانجی دروستکردن و پێکهێنانی سوپای ئەم دەوڵەتە لەسەر بنەمای نیشتمانی، بە واتا مۆدێرنەکەی، نەبووە، بەڵکوو هەرلە سەرەتاوە لە ساڵی ١٩٢١ سوپای عێراق بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی ناکۆکی، گرفت و هەڕەشە و نائاسایشییە ناوخۆییەکان دروست بووە.
٣. سەرەڕای ئەوەیش، کەلتووری بەمیلیشیاییکردنی سوپا و دروستکردنی چەندین دامەزراوەی ئاسایشیی هاوتەریب لەگەڵ یەکتری بۆ چاودێری و کۆنترۆڵی یەکتری، بەردەوام لە عێراقدا تاوەکوو ئێستا بوونی هەیە؛ داوترینیان دروستبوونی "حەشدی شەعبی"یە.
٤. کۆی ئەمانە، وایان کردووە کە یان سەربازەکان دەسەڵاتدار بن یاخود کەلتوورێکی سەربازی بۆ دەسەڵاتداریێتی بەسەر نوخبە سیاسییەکان زاڵ بێت و، بۆ بەهێزبوونی خۆیان هەوڵی وەرگرتنی ڕەوایەتی لە ڕووی ئاسایشی و سەربازییەوە بدەن. دوایین نموونەیش گرێدراویی حەشدی شەعبی بە ناوەندی ئایینی لە لایەك و، کەسایەتییە سیاسییەکان لە لایەکی ترەوە. هەروەها پێکهاتەی

سیاسەت و نموونەکانی ئاسایشی نەتەوەیی

تائیفیی سوپای عێراق و هەست بە نائاسایشیکردن لە لایەن پێکهاتەکانی دیکەی پێکهێنەری عێراق.

٥. نەبوونی متمانە لە نێوان پێکهاتەکان و، بەم پێیە دروستنەبوونی سەرمایەی کۆمەڵایەتی و سیاسی و، هەروەها دروستنەبوونی کەلتوورێکی سیاسیی یەکگرتوو و، بەپێچەوانە هەبوونی کەلتوورێکی سیاسیی شوێنکەوتووانە.

٦. نەبوونی ئاسایشی کۆمەڵایەتی و ناسنامەیی؛ بەو مانایەی کە دەسەڵات بە شێوەیەکی یەکسان لەنێو ئەو پێکهاتە و ناسنامانە دابەش نەکراوە. بەم پێیە ئاسایشی پێکهاتە و ناسنامەیەك، دەبێتە هۆی نائاسایشی و مەترسیی وجوودی بۆ سەر ناسنامە و پێکهاتەکانی تر؛ بۆ نموونە، تاوەکوو ساڵی ٢٠٠٣ ناسنامەی سوننە، ئاسایشی هەبووە (هەرچەندە ئەمەیش ڕەها نەبووە)، بەڵام ئاسایشی ناسنامەیی نەتەوەیی و مەزهەبیی کورد و شیعە لەژێر هەڕەشەدا بووە. پاش ساڵی ٢٠٠٣، ئاسایشی ناسنامەیی سوننە دەکەویتە ژێر هەڕەشەوە و، پاشان پێشهات و ڕووداوەکان دەری دەخەن بە هۆی زاڵبوونی پێکهاتەی شیعەوە، ئاسایشی ناسنامەیی کوردیش لەژێر هەڕەشەی وجوودیدایە.

٧. کەلتووری نادیموکراتیکی نوخبە دەسەڵاتدارەکان هەر لە سەرەتای دروستبوونی عێراقەوە و نەبوونی متمانە بە یەکتری لە نێوانیاندا و پاشان لە نێوان پێکهاتە سەرەکییەکانی ئەم دەوڵەتەدا. بۆ نموونە، یەکەم هەوڵی کودەتای سەربازی لە جیهانی عەرەبی، لە ساڵی ١٩٣٦ لە عێراق ڕووی داوە. بەم پێیە تا پێش ٢٠٠٣ هەموو حکوومەتەکان، یان بە توندوتیژی هاتوونەتە دەسەڵات یاخود پێگەی خۆیان بە ڕژاندنی خوێن و سەرکوت و ئاگر و ئاسن قایم کردووە.

٨. پێکهاتەی ئابووری-سیاسیی نابەرهەمهێنەر، دواکەوتوو و دامەزراو لەسەر بنەمای فرۆشتنی نەوت و گاز و سەرچاوە سروشتییەکانی تر کە بە ئابووریی ڕانتی یاخود کرێخۆر ناسراوە، لە عێراقدا وای کردووە هەموو سەرچاوەکانی هێز و دەسەڵاتی ئابووری و سەربازی لە لایەن دەسەڵاتداری ناوەندییەوە کۆنترۆڵ بکرێت. ئەمەیش گەورەترین ڕێگرە لە بەردەم بەدیموکراسیبوون و دابەشکردنی دەسەڵات لە عێراق؛ بەو پێیەی دەتوانێت وا بکات کە هەر لایەنێك دەسەڵات بگرێتە دەست، هەوڵ بۆ دروستکردنی تۆڕێکی بەرفراوانی لایەنگری سەربازی و ناسەربازی بدات بە مەبەستی مانەوە و سەرکوتکردنی نەیارانی. ئەم ڕەگەزە، کاریگەریی قووڵی لەسەر ڕەفتاری سیاسیی دەسەڵات و، بەم پێیەیش داڕشتنی ستراتیژیی بەرگری و ئاسایشی و سەربازی و بەگشتی کەلتووری ستراتیژیی عێراق هەیە.

٩. شکستی پرۆسەی دەوڵەت–نەتەوەسازی لە عێراق بە هەموو کێشەکانی ئێستایەوە، بەردەوام ئەم کەلتوورە ستراتیژییەی ئیستا بۆ سەرکوتکردن و چڕکردنەوەی دەسەڵات لە ناوەند و لە لایەن تاك یاخود حزب و پێکهاتەیەك بەرهەم دەهینێتەوە.

سیاسەت و نموونەکانی ئاسایشی نەتەوەیی

١٠. لە شکستی دەوڵەت-نەتەوەسازیدا لە عێراق پێکهاتەی خێڵەکی، عەشایەری، تائیفی، نەتەوەیی و... ڕێگر بووە و زاڵە. ئەمەیش هەمدیس کێشەکان بەرهەم دەهێنیتەوە و تۆڕێك لە لایەنگر و نەیار دروست دەکاتەوە. بێجگە لە جێگیرنەبوونی بنەماکانی دیموکراسی، ئازادی، مافی مرۆڤ، هاووڵاتیبوون و هتد.

١١. ئەزموونی جەنگی خوێناویی پێکهاتەکان (سوننە لە دژی کورد و شیعە و، پاشان شیعە لە دژی سوننە و کورد) لە دژی یەکتری، بۆتە بەشێك لە بیرەوەریی مێژوویی و، بەم پێیەیش کەلتووری ستراتیژیی ئەم دەوڵەتە.

١٢. بوونی کەلتوورێکی توندوتیژی لە نێوان تاك و پێکهاتەکان بۆ کۆنترۆڵی دەسەڵات.

١٣. نەبوونی ئایدیۆلۆژییەکی یەکانگیری نەتەوەیی و نیشتمانیبوون بۆ دەسەڵاتدارێتی و، بەم پێیەیش قەیرانی قووڵی ڕەوایەتی و ناسنامەیی و... ی دەوڵەتداری لە عێراق، کە بەردەوام وای کردووە ستراتیژیی ئاسایشی و سەربازی، بەسەر هەموو ستراتیژییەکانی دیکەدا زاڵ ببێت.

١٤. هەڵکەوتەی جوگرافیی عێراق و بوونی ٣٦٥٠ کیلۆمەتر سنوور لەگەڵ ٦ دەوڵەت و تەنیا ٥٨ کیلۆمەتر دەرچەی ئاوی، وای کردووە عێراق بەردەوام هەست بە گەمارۆدران و ئابلووقەی جوگرافی بکات لە لایەن دەوڵەتانی دیکەوە. لە لایەکی تریشەوە بەردەوام کێشەی لەسەر سنوور و ناوچە سنوورییەکان لەگەڵ دەوڵەتانی دراوسێیدا هەبووە؛ ئەمە بێجگە لە گرێدراویی عێراق بە ئاوی دەوڵەتانی دراوسێیەوە. ئەمەیش کاریگەریی کردۆتە سەر بێمتمانەیی و بەدگومانی لە هەر داواکارییەکی مافخوازانە و، بە دەست و ئەجێندای دەرەکی پێناسەی کردووە.

١٥. هاتووچۆی سیستەمی سیاسیی عێراق لە لایەك لە نێوان ناوەندگەرایی و ناوچەگەرایی و، لە لایەکی ترەوە لە نێوان ناسنامەی زاڵی پان عەرەبی و مەزهەبی، وای کردووە کە بەردەوام ئاسایشی ناسنامەیی پێکهاتەکانی دیکە بەپێی زاڵبوونی ئەم ڕوانگەیەی دەسەڵاتدارانەوە لە مەترسیدا بێت.

کۆبەند:

بۆ خوێندنەوە و تێگەیشتن لەو پرسیارەی کە بۆچی لە هەموو سیستەم و حکوومەتە یەك لە دوای یەکەکانی عێراق، کورد تووشی هەڕەشە و مەترسی ئاسایشی دەبێتەوە، پێویستە لە کەلتووری ستراتیژیی ئەم دەوڵەتە تێ بگەین. بەپێی ئەم ڕەگەز و فاکتەرە ماددی و نامادددییانەی کە پێکهێنەری ئەزموون و کەلتووری سیاسیی عێراقن، ئەوە کاریگەرییان لەسەر کەلتووری ستراتیژیی عێراق هەیە. ئەم کەلتوورەیش ڕەفتاری دەسەڵاتداران ئاراستە دەکات. بەم پێیە، مانەوەی گەلی کوردستان لە چوارچێوەی عێراق بە هۆی بوونی ئەم کەلتوورە ستراتیژییەوە، دووبارەبوونەوەی هەڕەشە و مەترسییە ئاسایشییە وجوودییەکانە بۆ کورد و پێکهاتەکانی تری کوردستان. بۆیە لەم ڕوانگەیەوە بڕیاری دروستکردنی دەوڵەتی سەربەخۆی کوردستان و هۆکاری نەهامەتییە مێژووییەکانی کورد لەو

سیاسەت و نموونەکانی ئاسایشی نەتەوەیی

چوارچێوەیەدا، کە بە عێراق ناسراوە، سەرەڕای جێگۆڕکێ لە نێوان سیستەم و نوخبە جیاوازەکانەوە، بەڕوونی دەردەکەوێت.

بۆیە هەوڵدان بۆ بەدیموکراسیکردنی عێراق بە هۆی زاڵبوونی ئەم فاکتەرپێکهاتەییانەوە و، بوونی ئەم مۆدێل و شێوازە لە کەلتووری ستراتیژی لە دەوڵەتی عێراق، بڕیارێکی دروست و ژیرانە نابێت، چونکە تێگەیشتنی نوخبەکانی زاڵ بەسەر عێراق بۆ پرس و بابەتەکانی جێگەی ناکۆکی، هەمان تێگەیشتن نییە کە کورد و پێکهاتەکانی دەرەوەی دەسەڵات هەیانە. تەنانەت بە نەمانی دەوڵەتی عێراق، ئاشتی و سەقامگیریی زیاتر بۆ ناوچەکە دەگەڕێتەوە، چونکە لە ئەگەری بەهێزبوونی ئەم دەوڵەتەدا، دەبێتە هەڕەشە بۆ دراوسێیەکانی و، لە ئەگەری لاوازبوونیشیدا، دووبارە دەبێتە جێگەی دەستێوەردان و جێبەجێکردنی ئەجێندای دەوڵەتانی ناوچەیی و سەرووناوچەیی لە دژی پێکهاتە و دەوڵەتانی تری ناوچەکە.